

М. М. Сулима

Літератури Інститут ім. Т. Шевченка НАНУ

ЛІТЕРАТУРИ Інститут ім. Т. Шевченка НАНУ – науково-дослідна установа, що займається вивченням української та світової літератур, збереженням і дослідженням рукописної спадщини українських письменників. Засн. 1926 у Харкові як Інститут Т. Шевченка з філією в Києві у системі Нар. комісаріату освіти УСРР. Інститут продовжив і поглибив набуток двох літературозн. комісій, організованих 1919 у Києві з ініціативи С. Єфремова у складі Істор.-філол. відділу УАН, для дослідж. спадщини Т. Шевченка та ін. укр. письменників, збирання відповід. рукопис. і біогр. матеріалів. Складався з кабінетів: літ-ри дошевченків. доби, біографії Т. Шевченка (діяв у складі Київ. філії), творчості Т. Шевченка, післяшевченків. літ-ри (також у Київ. філії), жовтн. літ-ри та бібліографії. 1929 до Інституту приєднано н.-д. кафедри літературознавства та укр. літ-ри в Харкові. 1932 при ньому організовано музей Т. Шевченка, на базі якого 1933 відкрито Галерею картин Т. Шевченка в Харкові (згодом її фонди передано у новоствор. Держ. музей Т. Шевченка у Києві). 1933 Інститут передано у відання ВУАН і реорганізовано в НДІ Т. Шевченка. Від 1936 – Інститут укр. літ-ри ім. Т. Шевченка АН УРСР у Києві, створ. унаслідок об'єднання НДІ, колектив якого було майже повністю знищено внаслідок масових репресій, з його Київ. філією і Літ. комісією Всеукр. асоц. марксист.-ленін. н.-д. інститутів. Від 1952 – сучасна назва. Під час 2-ї світової війни (1941–44) в м. Уфа (Башкортостан, РФ) діяв об'єднаний Інститут мови і літ-ри на базі Інститутів укр. літ-ри та мовознавства. У структурі Інституту – 10 відділів (рукопис. фондів і текстології, укр. давньої літ-ри, укр. класич. літ-ри, укр. літ-ри 20 ст., шевченкознавства, теорії літ-ри, світ. літ-ри, слов'ян. літ-р, компаративістики, наук.-інформ.); б-ка; архів рукописів. Рукопис. фонд Інституту нараховує понад 100 тис. од. рукописів укр. митців від 14 ст. до сьогодні і є надбанням заг.-нац. значення. Б-ка (засн. 1926) – унікал. збір. худож. текстів та праць літературозн. профілю укр. та ін. європ. мовами (200 тис. од.). Напрями наук. діяльності: укр. література від найдавніших часів до сьогодні;

література і нац. відродження; порівнял. історія укр. літ-ри; шевченкознавство; сучасна теорія літ-ри і методологія літературозн. дослідж.; історія зарубіж. літ-р; рос. література та ін. слов'ян. літ-ри; укр. література діаспори; література нац. меншин в Україні; історія укр. літ-ри; джерелозн. і текстол. дослідж. укр. літ-ри; порівнял. літературознавство; літературозн. бібліографія. Тематика наук. дослідж. Інституту відповідає пріоритет. напрямам сучас. світ. науки про літературу. Інститут має вагом. досягнення у справі переосмислення замовчуваних явищ та імен, повернення читачеві заборонених з ідеол. міркувань творів, визначення місця укр. літ-ри у світ. літ. процесі, оцінки тенденцій і спрямування літ-ри після проголошення незалежності України. В Інституті працюють 96 н. с., з них – 3 академік, 2 чл.-кор., 18 д-рів та 55 канд. н. Серед відомих учених – І. Айзеншток, Д. Багалій (1926–32 – директор), О. Білецький (1939–41, 1944–61 – директор), Ю. Бойко, В. Бородін, Г. Вервес, А. Гозенпуд, М. Грицьота, М. Гудзій, І. Дзевєрін (1978–91 – директор), І. Дзюба, О. Дорошкевич, О. Засенко, Д. Затонський, Ю. Івакін, О. Камінчук, Є. Кирилюк, П. Колесник, Д. Копиця, В. Коряк, А. Костенко, В. Крєкотєнь, С. Крижанівський, Н. Крутікова, Ю. Лаврінєнко, С. Маслов, Л. Махновець, М. Мацапура, В. Мельник, В. Микитась, О. Мишанич, Б. Навроцький, Л. Новиченко, Є. Перлін, С. Пилипенко, М. Плевако, Ф. Погребєнник, П. Приходько, Г. Сивокінь, О. Синявський, П. Тичина (1936–38, 1942–43 – директор), Д. Чалий, Н. Чамата, Є. Шабліовський (1933–35 – директор), М. Шамота (1961–78 – директор), А. Шамрай, В. Шубравський, Н. Шумило, Б. Якубський, М. Яценко, М. Яшек, М. Жулинський (від 1991 – директор), Д. Наливайко, Т. Гундорова, М. Сулима, Л. Генералюк, В. Дончик, Н. Мазєпа, П. Михєд, Р. Мовчан, Л. Мороз, Н. Овчарєнко, І. Павлюк, Р. Радішевський, Т. Рязанцева, Г. Сивачєнко, Л. Скупєйко, В. Смілянська, Л. Тарнашинська. Щорічно співроб. Інституту публікують фундам. монографії, наук. збірники, статті в періодиці, що різнопланово висвітлюють найактуальніші проблеми сучас. гуманітаристики, активно видають літ. спадщину України, проводять наук. конгреси, конф. та симпозіуми, присвяч. творчості класиків укр. літ-ри, авангардизму, модернізму й постмодернізму, проблемам зв'язків укр. літ-ри з літ-рами ін. народів світу. Серед ґрунт. вид. – «Українська література» А. Шамрая (Х., 1927), «Антична література: Хрестоматія» (1938), «Хрестоматія критичних матеріалів про нову українську літературу» С. Шаховського (т. 1, 1940), «Нарис історії української літератури» (1945), «Іван Франко. Зібрання творів» у 20-ти (1950–56) та 25-ти (1976) т., «Василь Стефаник. Повне зібрання творів» у 3-х т. (1953), «Історія української літератури» у 2-х (1954–56; 1987–88), 8-ми (1967–71) та 12-ти (т. 1–4, 2013–14) т., зб. «Леся Українка. Публікації, статті, дослідження» у 2-х т. (1954–56), «Панас Мирний. Зібрання творів» у 5-ти (1954–55) та 7-ми (1968–71) т., «Марко Вовчок. Зібрання творів» у 6-ти (1955–56) та 7-ми (1964–67) т., «Грабовський П. А. Зібрання творів» у 3-х т. (1959–60), «Українські письменники: Біобібліографічний словник» у 5-ти т. (1960–65; усі – Київ), «Т. Г. Шевченко и русские революционные демократы» Є. Шабліовського (Москва, 1962) та «Тарас Шевченко» Є. Кирилюка (К., 1964; обидві – Ленін. премія, 1964), «Тарас Шевченко. Зібрання творів» у 6-ти т. (1963–64), «Білецький О. І. Зібрання праць» у 5-ти т. (1965–66), «Нечуй-Левицький І. С.

Зібрання творів» у 10-ти т. (1965–68), зб. «Слов'янське літературознавство і фольклористика» (вип. 1–19, 1965–91), «Не ілюстрація – відкриття!» Л. Новиченка (1967; Державна премія України ім. Т. Шевченка, 1968), зб. «Питання текстології» (вип. 1–5, 1968–89), «Гуманізм і соціалістичний реалізм» М. Шамоти (1976; Державна премія України ім. Т. Шевченка, 1978), «Леся Українка. Зібрання творів» у 12-ти т. (1975–79), «Шевченківський словник» у 2-х т. (1976–77; Державна премія України ім. Т. Шевченка, 1980), «Іван Франко. Повне зібрання творів» у 50-ти т. (1976–86; Державна премія України ім. Т. Шевченка, 1988), «Чернышевский и Украина» Є. Шабліовського (1978; Державна премія України ім. Т. Шевченка, 1979), «Поетичний світ Максима Рильського» Л. Новиченка, «Сторінки життя і творчості Василя Стефаника» Ф. Погребенника, «Українська література другої половини XVIII ст. і усна народна творчість» О. Мишанича (усі – 1980), «Бібліотека української літератури» (від 1982), «Із забуття – в безсмертя» М. Жулинського (1990; Державна премія України ім. Т. Шевченка, 1992), «Бо то не просто мова, звуки...» І. Дзюби (1991), «Історія української літератури ХХ ст.» у 2-х т. за ред. В. Дончика (1993–95; Державна премія України ім. Т. Шевченка, 1996), «Історія української літератури ХІХ ст.» (кн. 1–3, 1995–96), «Дискурс модернізму в українській літературі» С. Павличко (1997), «Очима Заходу. Рецепт України в Західній Європі ХІ–ХVІІІ ст.» Д. Наливайка (1998; Державна премія України ім. Т. Шевченка, 1999; усі – Київ), «Модернизм и постмодернизм. Мысли об извечном коловращении изящных и неизящных искусств» Д. Затонського (Х., 2000), «Femina melancholica. Стаття і культура в гендерній утопії О. Кобилянської» Т. Гундорової (2002), «Тарас Шевченко. Повне зібрання творів» у 12-ти т. (2003–14), «З потоку літ і літпотоку» В. Дончика (2003), «Мої обрії» М. Коцюбинської (Нац. премія України ім. Т. Шевченка, 2005), «Василь Стус: життя як творчість» (обидві – 2004; Нац. премія України ім. Т. Шевченка, 2007), «Історія української літератури ХІХ ст.» (кн. 1–2, 2005–06), «Українська драматургія ХVІІ–ХVІІІ ст.» М. Сулими (2005), кн. публіцистики «Ave, Europa» О. Пахльовської (2008; Нац. премія України ім. Т. Шевченка, 2010), «Шевченківська енциклопедія» в 6-ти т. (2012–15), «Історія української культури» у 5-ти т. (2014; М. Жулинський та М. Бондар – Державна премія України в галузі науки і техніки, 2014), антологія «Українська літературна критика ХХ ст.» у 2-х т. (т. 1, 2015; усі – Київ). При Інституті діють Центри: амер. літ. студій в Україні (від 2005), германістики (від 2006), дослідж. літ-р, мов і культур Японії, Кореї та Китаю (від 2010), дослідж. літ-ри фентезі (від 2015). За підтримки Інституту в університетах України успішно працюють центри з проблем вивчення Біблії, літ-ри періоду Ренесансу, творчості В. Шекспіра, Г. Сковороди, М. Гоголя, Т. Шевченка, Лесі Українки, В. Винниченка, В. Стуса та літ-ри сх. регіонів України. За програмами, підручниками, посібниками та хрестоматіями, підготовленими співроб. Інституту, навчаються школярі та студенти України. Інститут співпрацює з наук. центрами США, Італії, Німеччини, Канади, Австралії, Польщі, Болгарії, Румунії, Білорусі, РФ; видає ж. «Слово і час» (від 1957; до 1990 – «Радянське літературознавство»; до 2009 – спільно з НСПУ) та «Спадщина. Літературне джерелознавство. Текстологія» (від 2004), зб. наук. праць «Літературознавчі обрії. Праці молодих учених» (від 2000), щоріч. «Гоголезнавчі студії» (від

2001), «Літературна компаративістика» й «Американські літературні студії в Україні» (обидва – від 2004) та ін.

Рекомендована література

1. Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, 1926–2001: Сторінки історії, 75. 2003;
2. Вісімдесят і далі...: Коротка історія Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. 2010 (обидві – Київ).

Покликання на статтю:

Літератури Інститут ім. Т. Шевченка НАНУ / М. М. Сулима // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2016. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-55766>

2001-2023 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).